

Guntis Kalniņš

Dipl. Ing. ainavu arhitektūrā

Kuldīgas ainavas pastkartēs

Kuldīgas pilsētainavai pieguļošās ainavas

Muižas

Kuldīga, 2014

***Priecīgus
Ziemassvētkus!***

:) Guntis 2014

Kuldīgas ainavas pastkartēs

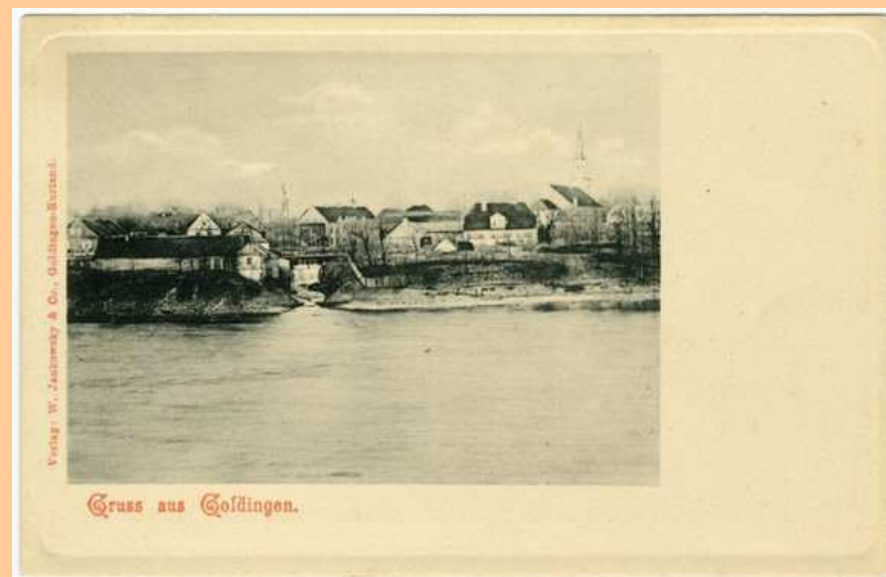
Pastkartes ir ērts saziņas veids, kas savā laikā, 20.gs. sākumā, deva iespēju operatīvi nosūtīt kodolīgu informāciju, sveicienu vai apsveikumu. Eiropā pastkaršu sūtīšana attīstījās un izveidojās kopš pasta pakalpojumu izveides, tikai sakotnēji pastkartes tika individuāli veidotas (Wikipedia, Postcard). Pirmo atklātnes veida pastkarti ieviesa Austrijas pasts 1869. gadā. Vēlāk poligrāfijas, fotogrāfijas un lietišķās mākslas attīstība veicināja atklātņu strauju vizuālo un tematisko daudzveidību un kvantitāti. Atklātņu ražošana izvērtās par ienesīgu biznesu. 19.gs. un 20.gs. mijā Vidzemē un Kurzemē plašumā vērsās pastkaršu ražošana un sūtīšana (Zelče, 2008). Vecākā zināmā pastkarte ar Kuldīgas pilsētas panorāmas skatu no Ventas labā krasta izdota 1897. gadā (1. attēls).

1. attēls. Pastkarte "Gruss aus Goldingen" izdota 1897. gadā

(LNB)

20.gs. sākumā Kuldīgā jau darbojās vairākas izdevniecības, kas izlaida pastkartes. 20.gs. pašā ieskaņā agrākās zināmās ir meistara J. Gavronska (J. Gawronsky) darinātās pastkartes, kas reproducētas Fon Štēpeļa (Werkstatt von Stempeln etc., Goldingen) darbnīcā Kuldīgā. Vēl ar pastkaršu izdošanu Kuldīgā nodarbojās izdevniecība "J. Svirska grāmatnīca" (Verlag: J. Swirsky's Buchhandlung), izdevniecība "Ferd. Besthornu grāmatnīca, Kuldīga" (Verlag: Ferd. Besthorns Buchhandlung, Goldingen) un izdevniecība "V. Jankovskis un citi, Kuldīga-Kurzeme" (Verlag: W. Jankowsky & Co., Goldingen-Kurland). Sakotnēji pastkartēs attēloja melnbaltus fotografētus attēlus ar Kuldīgas pilsētas skatiem un ainavām (2. attēls).

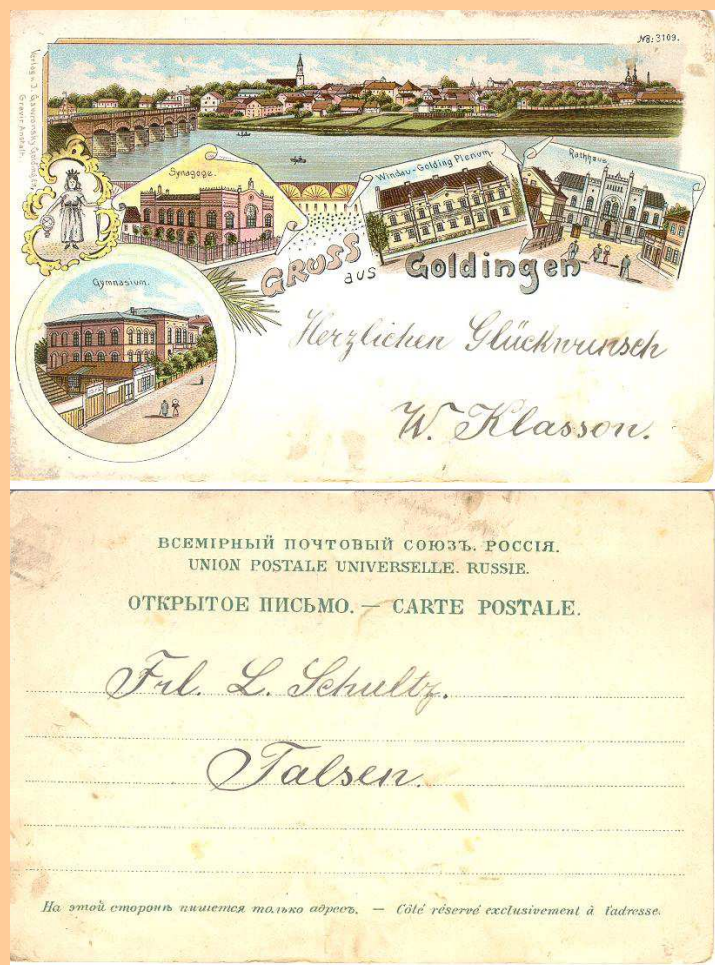

2. attēls. Pastkarte "Gruss aus Goldingen" izdota V. Jankovska izdevniecībā 20.gs. sākumā (LNB)

Meistars J. Gavronskis, domājams vēlāk, līdz 1. pasaules karam, ir izdevis nu jau personīgā redakcijā, kas atradās Liepājas ielā 13 (3. attēls), veidotu krāsainu pastkarti, kuras kompozīciju veido grafiski zīmēts un izkrāsots Kuldīgas panorāmas skats no Pārventas puses un attēlu kolāža ar pilsētas raksturīgām ēkām- rātsnamu, sinagogu, Ventspils- Kuldīgas tiesas namu un ģimnāziju, kā arī ar Kuldīgas simbolu- Sv. Katrīnu ar atslēgu un vizualizētu sveicienu no Kuldīgas "Gruss aus Goldingen" (4. attēls). Visticamāk krāsainā pastkarte jau veidota progresīvākā metodē- hromolitogrāfijā.

3. attēls. J. Gavronska izdevniecības ēka Liepājas ielā 13, 20.gs. sākumā (KNM 4547)

4. attēls. Pastkarte "Gruss aus Goldingen" izdota J. Gavronska izdevniecībā 20.gs. sākumā (KNM)

Visas pastkartes veidoja nelielas kartona lapiņas ar attēlu vienā pusē un īsu vēstules vēstījumu blakus adresei otrā pusē. Bez reproducētiem melnbaltiem fotoattēliem, kas sākotnēji tika attēloti atklātnēs, vēlāk parādījās jauni atklājumi fotogrāfijā un iespiedtechnikā kā hromolitogrāfija, fotogrāfiskā hromolitogrāfija vai fotohromēšana, autotipija, fototipija u.c (Caune, 2000). Līdz ar to izmantojot jaunākās metodes iespiedtechnikā, pastkaršu attēlus varēja iekrāsot. Viena no agrākām un izplatītākām metodēm iegūt krāsainu fotoattēlus uz atklātnēm bija fotohromēšana (5. attēls).

5. attēls. Fotohromēts attēls ar skatu uz Bergenu, Norvēģija

19.gs. beigās (Wikipedia, Photochrom)

Fotohromēšanas procesu ieviesa 1880. gadā Hans Jēkabs Šmits (Hans Jakob Schmid 1856-1924), strādādams Šveices grāmatu izdošanas un tirdzniecības firmā "Orell Gessner Füssli". Fotohromēšanas pamatā ir tā saucamā litogrāfiskā kaļķakmens plāksne, kas darba procesā tiek noklāta ar gaismas jutīgu slāni, ko veido attīrīts bitumena šķīdums benzolā. Pēc tam, eksponējot apgrieztu pustoņa negatīvu uz izveidoto virsmu, gaismas iedarbībā bitumena slānis tiek cietināts atbilstoši gaismas daudzumam. Tad ar šķīdinātāja palīdzību, kā piemēram terpentīnu, nomazgā nesacietējušo bitumena slāni un ar izvēlēto krāsu tonāli attēlu retušē. Rezultātā izveido katrai krāsai atbilstošu retušētā attēla plāksni. Labas kvalitātes krāsaina fotogrāfiska attēla iegūšanai ir nepieciešamas vismaz sešas plāksnes (Wikipedia, Photochrom).

Fotohromēti Kuldīgas pilsētas un apkārtnes ainavas attēli ir saglabājušies vairāki. Pārsvārā atklātnēs attēlotas Kuldīgas pilsētas ainavas panorāmas ar baznīcu torņiem (6. attēls) un Ventas tiltu (7. attēls) skatos no Ventas labā krasta.

Fotohromētā attēla kvalitāte ir atkarīga no amatnieka meistarības un iemaņām īpaši retušēšanas procesā.

Tā kā pastkartes izmērs salīdzinoši ir neliels 6x9cm, tad smalki niansētu krāsainu attēlu izveidot ir sarežģīti un tas prasa īpašas iemaņas un precizitāti. Smalkākie un krāsās niansētākie attēli ir no bijušā Kuldīgas tirgus laukuma, kurā redzama tirgus laukuma apbūve (8. attēls) un tirgošanās ainava (9. attēls).

6. attēls. Fotohromēta attēla pastkarte ar Kuldīgas pilsētas panorāmu un baznīcas torņiem, 20.gs. sākumā (LNB, 0421 Kuldīga)

7. attēls. Fotohromēta attēla pastkarte ar Kuldīgas pilsētas panorāmu un tiltu, 191-.g. (LNB, 0421 Kuldīga)

8. attēls. Fotohromēta attēla pastkarte ar Kuldīgas tirgus laukumu, 192-.g. (LNB, 0421 Kuldīga)

*9. attēls. Fotohromēta attēla pastkarte ar tirgošanos Kuldīgas
tirgus laukumā, 191-.g. (LNB, 0421 Kuldīga)*

Daži ainavu skati, kas attēloti fotohromētās atklātnēs mūsdienās ir stipri mainījušies. Skats uz Vijolišu gravu (10. attēls) 20.gs. sākumā bijis daudz atklātāks, kurā dominē Ventas krasta un Vijolišu gravas reljefs un daļa Ventas krasta nogāze pat bijusi atsegta bez veģetācijas. Pieļaujams, ka skats fotografēts agrā pavasarī, kad arī ūdens līmenis Vijolišu gravas strautiņā un Ventā bijis augstāks kā fotoattēlā, kas uzņemts rudenī mūsdienās (11. attēls).

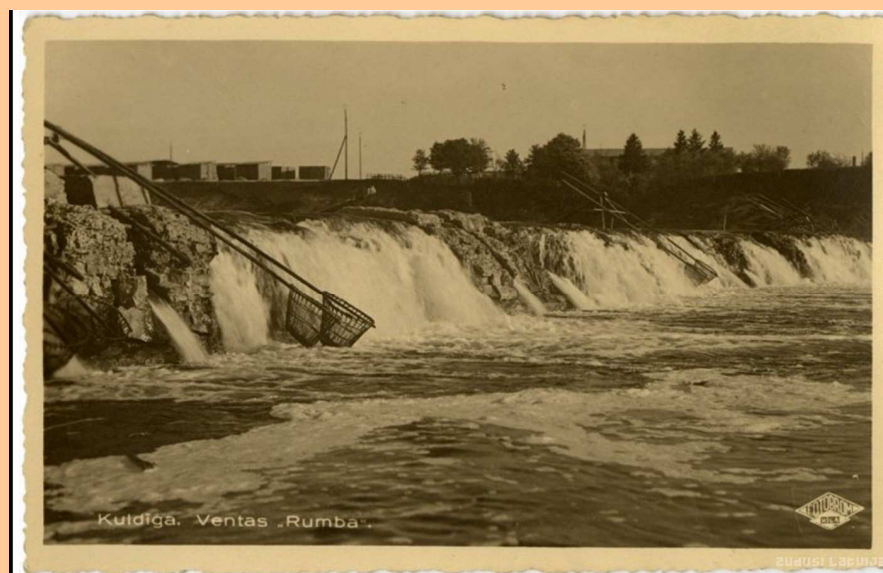

10. attēls. Fotohromēta attēla pastkarte ar Vijiolišu gravu pie
Kuldīgas, 20.gs. sākumā (LNB, 0405 Kuldīga)

11. attēls. Fotoattēls ar Vijiolišu gravu pie Kuldīgas
(foto G. Kalniņš, 2014)

Pastkaršu sūtīšana dažādās dzīves situācijās un svētku reizēs populāra bija arī 20.gs. 20. un 30. gados. Tās aizvien biežāk aizstāja personisku tikšanos un gadu gaitā tā daudziem pārtapa rutinizētā ieradumā, pirmssvētku ikdienā, kas liecināja par laika plūdumu, tā stabilitāti vai pārmaiņām (Zelče, 2008). Lielākais uzņēmums pastkaršu izdevniecībā 20.gs. 30. gados bija "Fotobrom", kas atradās Rīgā. Firms "Fotobrom" izdotās pastkartes ar savdabīgo rombveida firmas zīmi- logo jau no 1924. gada atradās daudzos pilsoņu ģimeņu fotoalbūmos. Pamazām firmas "Fotobrom" pastkaršu tirāžas pieauga un 20.gs. 30. gados uzņēmums ik gadu izgatavoja ap 1,5 miljoni kartiņu, tādējādi izkonkurējot nelielās pastkaršu izdevniecības mazpilsētās. Pieaugot tirāžai arī pastkaršu cena 15 gadu laikā samazinājās gandrīz uz pusi no 20 santīmiem 20.gs. 20.gadu sākumā līdz 12 santīmiem 30.gadu beigās (Darba dzīve, 1939).

12. attēls. Vents rumba firmas "Fotobrom" pastkartē 20.gs.

30.gados (LNB, 0421 Kuldīga)

Firmai "Fotobrom" Kuldīgā bija savs fotogrāfs A. Celmiņš, kas regulāri firmai piegādāja dažādus Kuldīgas skatus. Firmas "Fotobrom" nozīmīgākā izdevumā "Latvijas pilsētas valsts 20 gados", kas tika izdots 1938. gadā, A. Celmiņš ilustrējis ar saviem fotoattēliem stāstījumu par Kuldīgu. (Fotobrom, 1938).

13. attēls. Tilts pāri Ventai firmas "Fotobrom" pastkartē 20.gs. 30.gados (LNB, Māris Locs)

Firmas "Fotobrom" attēlos skatāmas Kuldīgas ainavas daudzveidīgi. Vairāk saglabājušies ir attēli, kuros redzama Ventas rumba (12. attēls), ķieģeļu tilts pār Ventu (13. attēls) un dažāda pilsētas apbūve (14. attēls).

14. attēls. Alekšupīte un Kuldīgas vēsturiskā centra apbūve firmas "Fotobrom" pastkartē 20.gs. 30.gados (LNB, Māris Locs)

Atsevišķi firmas "Fotobrom" pastkaršu skati sniedz plašāku priekšstatu par ainavām Kuldīgas apkārtnē. Bez tam salīdzinot skatus ar mūsdienām, iespējams apzināt laika periodā radušās izmaiņas. Tā, piemēram, skatā uz Ventu (15.attēls) no "melnās kolkas" Ventas krastu ainavas mūsdienās ir vairāk aizaugušas. Laika gaitā izmainījusies Ventas upes ūdensmalas veģetācija, tā kļuvusi bagātāka ar augstiem zālveida augiem. Ventas kreisā krasta virspalu terasē bijušās Virkas muižas dārzā mūsdienās redzama daudzdzīvokļu ēku apbūve un Ventas labā krastā skatam zudusi bijušā kroga ēka (16. attēls).

Savukārt daži skati atklātnēs ir fotografēti vairākkārt vienā rakursā un dažādos laika periodos, tādējādi, atklājot interesantu skata vēsturisko stāstu. Viens no tādiem skatiem vairākās atklātnēs ir uzņemts skats no Ventas labā krasta uz ķieģeļu tiltu, kura priekšplānā dažādos laika periodos ir redzama ābele ar ievērojamu stumbra apkārtmēru. Visagrākā skatā, 20.gs. sākumā neilgi pēc Pirmā pasaules kara, priekšplānā ir redzama dižābele pilnbriedā, tālāk redzama rudzu druva virspalu terasē, koka pagaidu tilts Pirmā pasaules karā sagrauto laidumu vietā un lauku ļaudis- sieviete ar nēšiem un vīrietis, kas atgūlies zālienā. Attēlā redzamais zālājs savulaik ir bijis nopļauts vai arī noganīts līdz pat rudzu druvas malai (17. attēls).

*15. attēls. Skats uz Ventu firmas "Fotobrom" pastkartē 20.gs.
30.gados (LNB, Māris Locs)*

*16. attēls. Skats uz Ventu no "melnās kolkas" mūsdienās (foto G.
Kalniņš, 2014)*

Nedaudz vēlāk pastkartes skats fotografēts pavasarī un priekšplānā redzamā dižābele ir skaistos ziedpumpuros, bet ābeles vainags ir cietis un zaudējis daļu no galotnes (18. attēls).

17. attēls. Skats uz tiltu pāri Ventai un ābeli priekšplānā 20.gs.

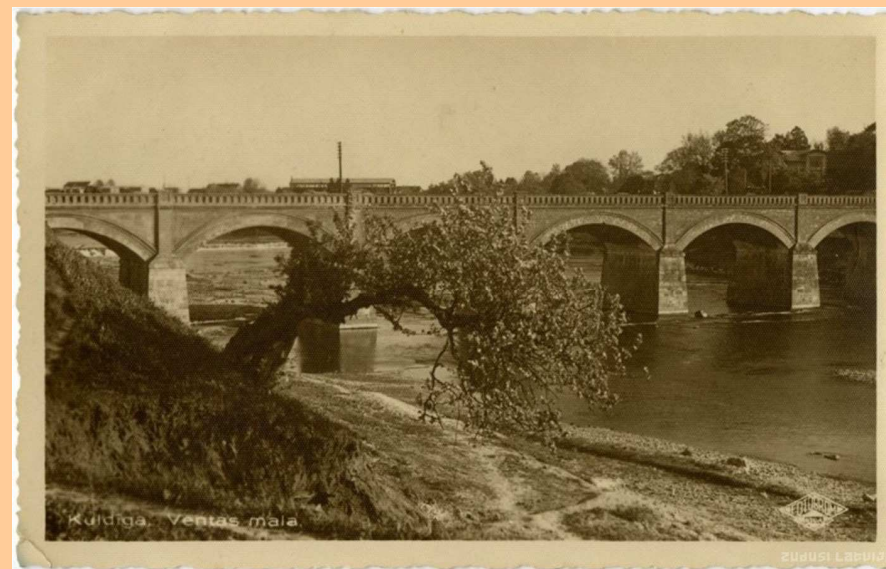
20. gados (LNB, 0421 Kuldīga)

18. attēls. Skats uz tiltu pāri Ventai un ābeli 20.gs. 20. gados

(KNM, 4552)

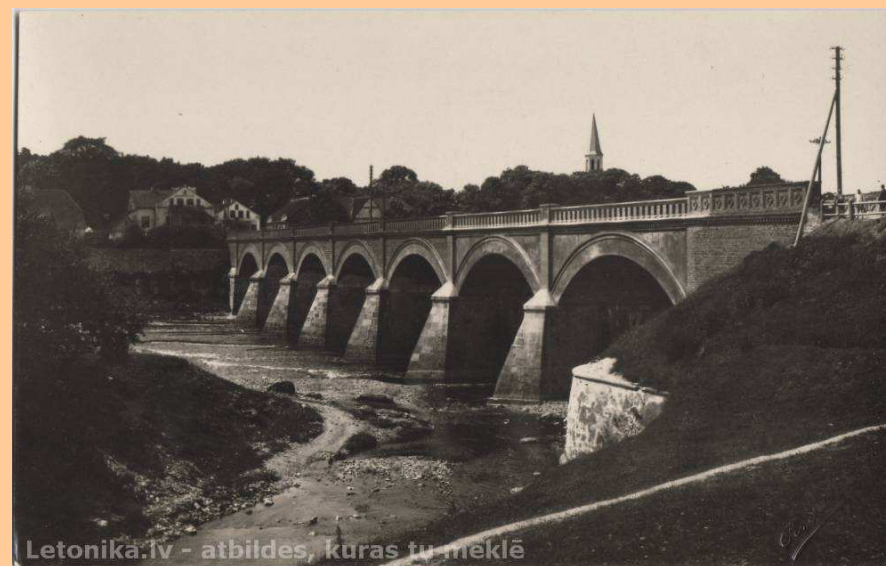
Savukārt vēl vēlāk, pastkartē, kas izdota 20.gs. 30. gados, skaistā un cienīgā izskata dižābele atkal redzama pavasarī ziedoša tikai bez galotnes un ar nelielu daļu vainaga (19. attēls). Pastkartes attēlā vēl var saskatīt nelielu graviņu, kas atrodas pirms ābeles un kurai garām vijās gājēju taka. Mūsdienās senā graviņa Ventas krastā ir atrodama un saglabājusies kopā ar novadgrāvi, kas šķērso Pārventas parku ar kokaugiem saaugušā laukā bijušās rudzu druvas vietā. Vienīgi mūsdienās senā un cienīgā izskata dižābele līdzās graviņai vairs nav sastopama.

19. attēls. Skats uz tiltu pāri Ventai un ābeli 20.gs. 30. gados

(LNB, Dainis Punculs)

Fotogrāfa A. Celmiņa darbība fotografēšanā un pastkaršu izdošanā Kuldīgā aizsākās jau pirms Pirmā pasaules kara. Fotogrāfa fotodarbnīca atradās Kuldīgas centrā, Baznīcas ielā 29. Sakotnēji, pirms Pirmā pasaules kara, A. Celmiņa izdotās pastkartes parasti rotāja vienā no apakšējiem stūrī iespiedtehnikā veidots autora paraksts "A. Zelmin". Tādējādi A. Celmiņa pastkartes ir atpazīstamas un uzņemtās ainavās vērojami skati ar izsmalcinātu kompozīciju un telpiskuma izjūtu. Fotogrāfa skati ir izmeklēti ar izteiktu perspektīvi, tādējādi pievienojot vienkāršai pastkartīšu plaknei arī telpiskuma sajūtas (20. attēls).

20. attēls. Skats uz tiltu pāri Ventai 20.gs. 20.gados, pastkarte A.

Zelmin (LNB, Letonika.lv)

Vienā no skatiem kompozicionāli skaisti ir eksponēta Sv. Annas baznīca Kuldīgā skatā no Māras dīķa bijušām ganībām kopā ar Kuldīgas Romas katoļu baznīcu ar torni un Sv. Katrīnas baznīcu ar torni (21. attēls). Arī šajā skatā kompozīcijas konstrukcijā par pamatu izmantota perspektīvas princips un zelta griezuma princips. Skatā attēlotā ainava vēl sniedz informāciju, ka 20.gs. sākumā Sv. Annas baznīca atradusies Kuldīgas pilsētas apbūves pievārtē, kur tūlīt aiz pilsētas apbūves īpašnieku dārziem savulaik bijusi plaša atklāta un iekopta lauku ainava. Skata priekšplānā redzams lauks, ko apjozis sklandu žogs, kas savulaik arī norobežojis lopu ganības no sakņu dārziem.

21. attēls. Skats uz Kuldīgas Svētās Annas luterāņu baznīcu

20.gs. 30.gados, pastkarte A. Zelmin (LNB, 0421 Kuldīga)

Mūsdienās skata vieta vairs nav pieejama, jo bijušās ganības pārņēmusi apbūve ar Kuldīgas vieglatlētikas manēžu. Līdzīga pilsētas ainava ar trim baznīcas torņiem vēl skatāma no Sūru ielas (22. attēls). Vienīgi jāpiebilst, ka ainavas skata priekšplānā vairs nav iekopta lauku ainava, bet urbanizēta pilsētas ainava, kur bijušā lauksaimniecības zeme ir pamesta un ar nezālēm aizaugusi un kuru daļēji izmanto kā pagaidu vietu liekās grunts glabāšanai, kas tiek izvesta no pilsētas ielām pārbūves laikā.

*21. attēls. Skats uz Kuldīgas urbanizēto ainavu no Sūru ielas
mūsdienās (foto G. Kalniņš, 2014)*

Šobrīd skaists skats ar Kuldīgas Svētās Annas luterāņu baznīcu joprojām vērojams Māras dīķa dienvidu krastā un kurš būtu piemērots pastkartīšu izdošanai (22. attēls).

Kuldīgas pilsētas 20.gs. sākuma ainavas skatus pastkartēs saglabājuši arī fotogrāfi A. Freimanis (A. Freymann), kura darbnīca atradās Katoļu ielā 5 un E. Sabolevskis (E. Sabolewsky).

*22. attēls. Skats uz Kuldīgas Sv. Annas luterāņu baznīcu
mūsdienās (foto G. Kalniņš, 2014)*

Savdabīgu kolorītu 20. gs. pirmā pusē Kuldīgas ainavu pastkaršu kolekcijā ienes mākslinieki Ervīns Vorfeils krāsainos akvareļos un Kārlis Grūbe eļļas gleznu melnbaltās reprodukcijās. Mākslinieka un zīmēšanas pasniedzēja Ervīna Vorfeila akvareļus izmantoja krāsainu pastkartīšu izgatavošanai, ko izdeva LETA grāmatu apgāds. Tās bija pirmās krāsainās pastkartītes pēc Pirmā pasaules kara, kuras tika izplatītas toreizējos LETA dzelzceļu kioskos. Mūsdienās tās atrodamas vien privātās kolekcijās un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (LETA, 2008). Mākslinieka E. Vorfeila akvareļos Kuldīgas ainavas ir attēlotas trīs pastkartēs- divos skatos ar sarkano ķieģeļu tiltu pāri Ventai un vienā skatā ar Ventspils un bijušās Teātra ielas, mūsdienās Alunāna iela, stūra ainavu (23. attēls).

23. attēls. Mākslinieka E. Vorfeila akvarelis Kuldīgas pastkartē ar Ventspils un Teātra ielas stūra ainavu 20.gs. 20. gados (LNB)

Šāda veida ielu stūra ainava Kuldīgā vēl ir tikai Ventspils un Virkas ielas stūrī, kas ar nelielām izmaiņām saglabājusies līdz mūsdienām (24. attēls). Ventspils un Alunāna ielas stūra ainava stipri izmainījās pēc Otrā pasaules kara. Pēc Padomju aviācijas veiktās bombardēšanas izdega vesels kvartāls, pārvēršot krāsmatās vairākas ēkas, tai skaitā Ventspils un Alunāna ielas stūra ēku. Vēlāk krāsmatas tika aizvāktas un apbūves vietā izveidoja 1905. gada parku un apstādījumu zonu (Volanska, 2009).

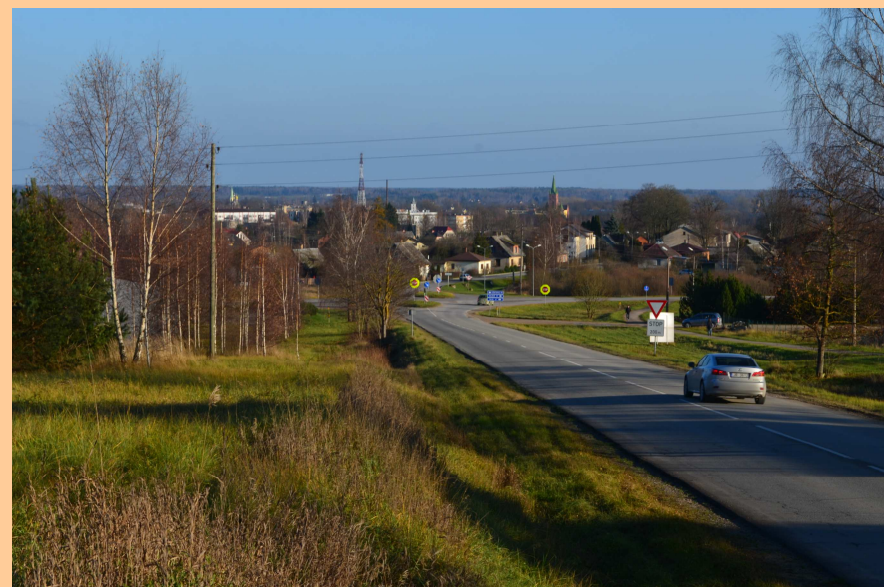
24. attēls. Ventspils un Virkas ielas stūra ainava 20.gs. 30. gados
(LNB)

Līdzīgi kā E. Vorfeils arī Kārlis Grūbe (1902-1998) bija mākslinieks- gleznotājs un zīmēšanas skolotājs (Jaunā Gaita, 2012). Kārlis Grūbe Otrā pasaules kara laikā par zīmēšanas skolotāju strādājis Kuldīgas V. Plūdoņa Valsts ģimnāzijā un, savulaik, skolas gaitās pirmais mudinājis mākslai pievērsties vienu no trimdas latviešu ievērojamākiem māksliniekiem Laimoni Mieriņu (1929-2011) (Kultūras diena, 2012). Kārļa Grūbes vairāki glezniecības darbi ir reproducēti pastkartēs, kurās attēlotas Kuldīgas ainavas 20.gs. pirmā pusē. Vienā no darbiem "Uz Kuldīgu" redzams skats uz Kuldīgas pilsētas ainavu no Ventas ielejas nogāzes Priedaines ciema ceļmalā (25. attēls).

Pastkartē Kuldīgas ainava attēlota tā it kā pilsēta būtu iegrimusi zaļā koku vainagu gubenī un vien baznīcu torņi izslejas virspusē. Skatā mulsinošas ir ēkas vidusplānā, Ventas ielejas nogāzes pakājē ceļa vienā pusē un nedaudz tālāk arī ceļa otrā pusē, jo mūsdienās ainava ir nedaudz citādāka (26. attēls). Minētās ēkas mūsdienās vairs nav un tai vietā vienā pusē atrodas SIA "Agrotehnikas" lauksaimniecības tehnikas tirdzniecības komplekss, otrā- Kuldīgas pilsētas viengimeņu māju apbūve. Būtiski ir izmainījusies ceļa infrastruktūra, īpaši nogāzes lejasdaļā, kur izveidojies apvedceļš un ielu transporta mezgls. Mūsdienās skaistos baznīcu torņu akcentus ainavā papildina vizuāli neproporcionāli akcenti- tehniskās infrastruktūras tornis pie policijas un skurstenis Mucenieku un Planīcas ielas daudzdzīvokļu māju rajonā.

25. attēls. Kārļa Grūbes gleznas "Uz Kuldīgu" reprodukcija
pastkartē 20.gs. pirmā pusē (LNB, Daina Kraukle)

26. attēls. Skats uz Kuldīgu no Ventas ielejas nogāzes pie
Priedaines (foto G. Kalniņš, 2014)

Literatūra

Brancis, Māris, 2012. Krāsu un līniju zintnieks Mieriņš. Jaunā Gaita. Māksla. Nr.269. Vasara, 2012. http://jaunagaita.net/jg269/JG269_Brancis-par-Mierinu.htm (skatīts 24.11.2014.).

Brancis, Māris, 2012. Mūžībā aizgājis mākslinieks Laimonis Mieriņš (12.03.1929.-21.12.2011.). Kultūras diena. 02.01.2012. <http://www.diena.lv/kd/maksla/muziba-aizgajis-makslinieks-laimonis-mierins-12-03-1929-21-12-2011-13923597> (skatīts 24.11.2014.).

Caune, Andris, 2000. Latvijas 20. gadsimta sākuma pastkartes – 1905. gada revolūcijas vēstures avots. Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. 2000. 2: 138.

Darba dzīve, 1939. Laikraksta rubrika "'Priecīgu svētku" fabrikā". 22.12.1939. gads.

Fotobrom, 1938. Latvijas pilsētas valsts 20 gados.

LETA, 2008. Projekts: "Latvija pēc 90. Vietas. Cilvēki. Notikumi.". <http://leta90.leta.lv/celojums/par-projektu> (skatīts 24.11.2014.)

V. Zelče, 2008. Sagaidot 1940. gadu: Ieskats latvijas iedzīvotāju vēstulēs prezidentam. Vēsture. Latvijas arhīvi, 2008.

Volanska, Alise, 2009. Parks uz ebreju kvartāla drupām. Kurzemnieks, 2009., 17. februāris (Nr.70), 10.–11. lpp.

Kuldīgas pilsētaiņavai pieguļošās ainavas

Muižas

Virkas muiža

Kuldīgas pilsētas ziemeļu daļā Ventas kreisā krasta tuvumā, kur upe met līkumu ap smailu pussalu, otrās virspalu terases nogāzes malā atrodās Virkas muižas centrs. Sākotnēji līdz pat 20. gs. otrai pusei, kad Kuldīgas pilsētas apbūve sāka izplesties un aptvert muižas centru, Virkas muižas ēkas eksponējās plašā atklātā ainavā ar lauksaimniecības zemes tīrumiem, kas robežojās ar Kuldīgas pilsētu. Muižas dzīvojamai mājai bija izraudzīta vieta pašā terases malā, tādējādi eksponējot ēku pret Ventas ieleju tieši pretī Kalnmuižai (Amt Goldingen). Līdzīgi ir novietota Kalnmuižas dzīvojamā ēka Ventas pretējā krastā. Domājams, ka savulaik smalki bija izmeklēts galvenās ēkas novietojums kopējā ainavas kompozīcijā, kas

galvenokārt deva iespēju baudīt skatus starp diviem pretī novietotiem muižas centriem.

Muižas centru savulaik veidoja vairākas saimniecības ēkas, kas kārtojās ap saimniecības pagalmiem. Klētis, kūtis un laidari viedoja vienu kopīgu saimniecības pagalmu muižas centra rietumos-ziemeļrietumos, bet rija un siena šķūnis atradās tālāk uz dienvidiem virzienā uz Kuldīgu, līdzīgi kā dzīvojamā ēka, pašā virspalu terases malā. Arī pārdomāti, jo rijai un šķūnim ir nepieciešama reljefā pacelta un atklāta teritorija. Muižas centra ziemeļos atradās augļu koku un sakņu dārzs, bet līdzās muižas dzīvojamai ēkai teritorijas dienvidos un dienvidaustrumos atradās neliels parks ar iebraucamo ceļu, koku stādījumiem un zāliena partera laukumiem (1. attēls).

Līdzenumos ap Virkas muižu bija galvenokārt iekopta aramzeme, kurā audzēja labību (2. attēls), bet savukārt vietas, kur Ventas ieleja veidoja stāvākas nogāzes, izmantoja kā ganības līdz pat upes ūdeņainiem krastiem (3. attēls).

2. attēls. Virkas muižas pussala ar riju un šķūni un rudzu lauku skatā no sv. Katrīnas baznīcas torņa 20.gs. sākumā (KNM)

3. attēls. Virkas muižas ganības Ventas krastos 1935.g. (Herder-Instituut, Bildkatalog Nr. 135090)

Gravā, kur tek Grigulejas vai pēc agrākā nosaukuma Vārsbeķa strautiņš, jau 19.gs. beigās bija uzpludināts dzirnavdīķis ar dambi un dzinām. Dzirnavas 1905. gada nemieros nodedzināja un ilgi vēl pēc tam stāvēja nodegušās ēkas mūra krāsmatas līdz tās sagruva pavisam (4. attēls).

4. attēls. Virkas muižas dzirnavas krāsmatas un muižas centrs

20.gs. pirmā pusē (KNM)

Savulaik, 19.gs. beigās, aiz dzirnavdīķa dambja veda lejup celvieta un speciāli ierīkotas kāpnes pa kurām nonāca līdz Ventas upei, kur atradās kuģīšu piestātne. Kāpnes bija kādas 200 pakāpienu garas. Bez tam vēl bija ierīkota trīse priekš mantu un preču uzvilkšanas un nolaišanas. Tvaikonītis "Zarja" kursēja pa Ventu vienu dienu no Kuldīgas, otru no Ventspils. Ceļā vajadzēja pavadīt 8-10 stundas (Balss, 1897). Mūsdienās bijušo kāpņu noejas vieta ir saskatāma un Ventas upē kuģīšu piestātnes vietā virs ūdens redzami koka pāļu gali (5. attēls).

5. attēls. Skats uz bijušo kuģīšu pietātni, kur savulaik tika ierīkota tūristu taka ar norādēm. Autori: Kuldīgas novada dome, Guntis Kalniņš. 2005. gads. (foto G. Kalniņš, 2005)

Pēc Otrā pasaules kara, kad kopsaimniecībām vēl nebija līdzekļu tehnikas iegādei, Virkas muižas atlikušās ēkās iekārtoja MTS (mašīnu un traktoru iznomāšanas staciju) (Volanska, 2008). Kūtī izveidoja mehāniskās darbnīcas un pārējās muižas ēkās izvietojās MTS kantoris, kopmītnes un mašīnu šķūnis. Vecais Virkas muižas siena šķūnis vēl bija saglabājies 20. gs. 70. gados. Savukārt muižas riju kuldīdznieki atcerās no otrā pasaules kara laikiem, kad aiz rijas sodīja vācu armijā dezertējušos zaldātus. Rija bija līdzīgas uzbūves kā šķūnis. (6. un 7. attēls).

6. attēls. Virkas muižas bijušais siena šķūnis 20.gs. 70.gados
(KNM)

7. attēls. Virkas muižas rija 20.gs. sākumā (Herder-Instituut,
Bildkatalog Nr. 135089)

Virkas muižā mašīnu un traktoru stacijas (MTS) dominējošo robusto ainavu, 20.gs. 50. gadu sākumā, centās atsvaidzināt Kuldīgas daiļamatniecības vidusskolas pēdējā izlaiduma diplomandi. Ramona Zomerfelde diplomdarba izstrādes laikā izveidoja un Virkas muižas parkā uzstādīja strūklaku "Zieds" (8. attēls), savukārt Hugo Saulkalns- keramikas un betona dārza vāzi, kuru atsevišķās detaļas mūsdienās vēl atrodamas pie muižas ēkas (Volanska, 2003).

**8. attēls. Pie Ramonas Zomerfeldes (pa kreisi) diplomdarba-
strūklakas "Zieds" 20.gs. 50.gadu sākumā (Kurzemnieks,
14.08.2003.)**

Virkas muižā MTS pastāvēja līdz 1958. gadam. Vēlāk, atbilstoši plānveida norādījumiem, tās pašas ēkas izmantoja dažāda veida mehānisko līdzekļu apkopšanas stacijas (RTS, MMS), līdz 1961. gadā izveidoja apvienību "Latvijas Lauksaimniecības tehnika" (LLT). Sākās intensīva dažādu saimniecisko ēku būvniecība, kuras izvietoja līdzās Virkas muižai bijušās muižas ganībās un aramzemē (9. attēls).

9. attēls. "LLT" komplekss 20.gs. 70.gados (KNM)

Laika gaitā Virkas muižas dzīvojamo ēku rekonstruēja, pielāgojot viesnīcas vajadzībām. 1971. gadā nojauc bijušo Virkas muižas kūti un vietā sāka plaši "izvērst dzīvojamā fonda celtniecību" (VLRTNK, 1985). Pēc pāris gadiem, 1973. gadā, nodeva ekspluatācijā pirmo dzīvojamo māju- kopmītņi ar 28 kopmītnes tipa dzīvokļiem un 100 gultas vietām vieniniekiem. Vēlāk, līdz 1982. gadam bijušā muižas augļu un sakņu dārzā uzbūvēja divas 103. sērijas 56 dzīvokļu mājas, sporta zāli un Ventas virspalu terasē izvietoja stadionu (VLRTNK, 1985). Teritoriju, atbilstoši tā laika ieskatiem labiekārtoja. Iestādīja liepu aleju gar centrālo ielu- Tehnikas ielu, ielas un laukumus noasfaltēja. Savukārt bijušā dzirnavu vieta un dzirnavdīķis aizauga ar kokiem un krūmiem (10. attēls).

10. attēls. Virkas muižas bijušais dzirnavdīķis mūsdienās (foto

G. Kalniņš, 2014)

Virkas muižas apkārtējā ainavā savdabīgi eksponējās bijušais tīrums starp Vārsbeķa strautiņa diviem atzariem, kuri dabiski iegūlušies ainavas ielejveida struktūrā. Ainavas telpas dabiskā struktūra mūsdienās ir saglabājusies, bet laika gaitā mainīties ir tās raksturs, savulaik tīrumu atvēlot ģimeņu un daudzdzīvokļu māju apbūvei. Ainavu telpas kraujas malā ir pieejamas skatu vietas, no kurienes pārskatāmas ir bijušās Virkas muižas un LLT apbūves ainavas (11. attēls).

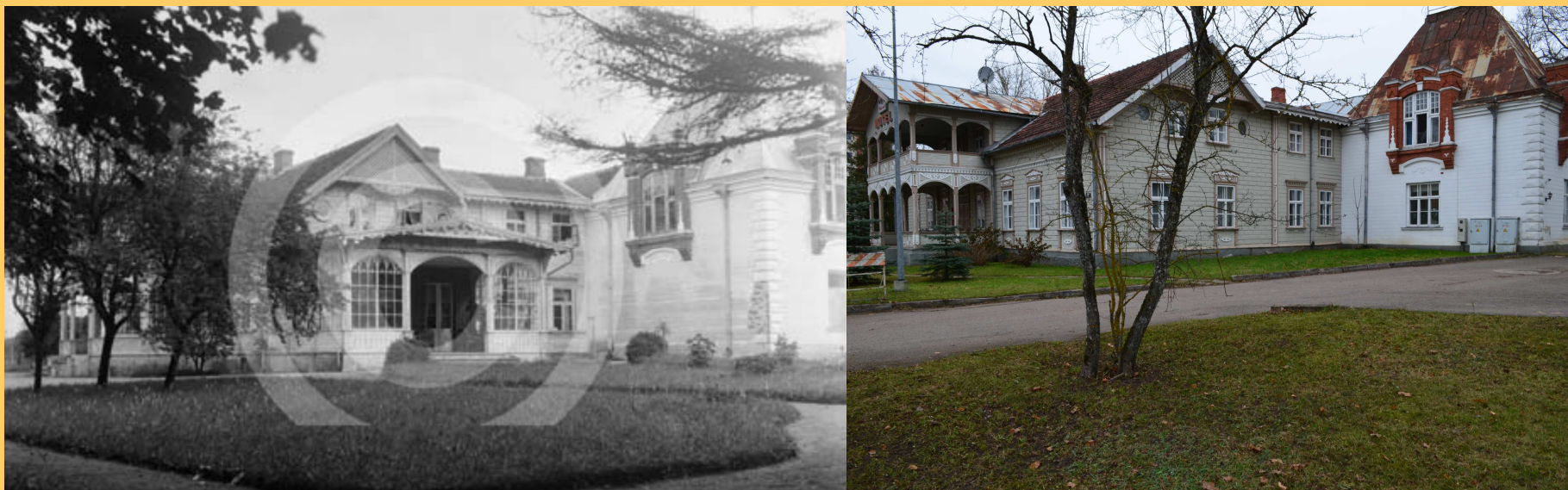
11. attēls. Virkas apbūves ainava (foto G. Kalniņš, 2014)

Virkas muižas ainavās līdz mūsdienām saglabājušās galvenās pamatvērtības- dabas pamatne un muižas kodols ar muižas dzīvojamo ēku un parku. Kaut gan no muižas tuvējās apkārtnes patreiz iztrūkst skati uz Kuldīgas apbūves panorāmu, tomēr saglabājies ir skatu atvērums uz Ventas upi un Kalnmuižu (12. attēls).

Varbūt nākotnē būs iespēja Virkas muižas parka struktūrā integrēt līdzās esošo torņa būvi, kas savulaik kalpoja kā ūdenstornis, un izveidot skatu torni Ventas ielejas ainavas un Kuldīgas pilsētainavas baudīšanai. Tāpat muižas apkārtņē iederīgs būtu pārdomāts labiekārtojums, kas nomainītu esošos stihiski veidotos asfaltētos ceļus un laukumus. Ainavā harmoniski iekļautos atjaunotas savulaik pārdomātās zāliena partera laukumu sistēmas (13. attēls), kas krāšņumam papildināmas ar rožu un ziedošu ziemeļiešu stādījumiem.

12. attēls. Skats uz Kalnmuižu (foto G. Kalniņš, 2014)

13. attēls. Virkas muiža 20.gs. 30. gados attēla kreisā pusē un mūsdienās attēla labā pusē

(Herder-Instituut, Bildkatalog Nr. 135089, foto G. Kalniņš, 2014)

Jaunvirkas muiža

Kuldīgas pievārtē Padures pagastā, Ventspils ceļa malā, atrodas Jaunvirkas muiža, kura pirms sadalīšanas, 20.gs. sākumā, 256,05 ha platībā piederēja Aleksandra Frīdenšteina mantiniekiem: Berta- Vilhelmine, Valters- Hermans Voldemars, Aleksandrs- Pēteris- Julius un Helene- Vilhelmine- Marija, (LVVA 1679.f.,172.apr.,1054.lieta un Valdības vēstnesis, 1923). Pēc sadalīšanas, 1923. gadā, muižas neatsavināmā daļa bija 50,62 ha un piederēja Vilhelmīnei- Marijai Frīdenšteinei, kuru, savukārt, hipotēkas pāraida dēļ 1936.gada 03. janvārī izolē pārdeva (Valdības vēstnesis, 1935). Muižas centru ieskauj ozolbirzs, kas atrodas plāšā līdzenā tīrumu ainavā. Bez tam no Jaunvirkas Ventspils virzienā atrodās neliels reljefa pacēlums, no kura paverās tāli skati uz Kuldīgas pilsētu. Braucot no Ventspils, Kuldīgas apbūvi ar dominējošo sv. Annas baznīcu var saskatīt jau 5 km pirms Kuldīgas.

No Deksnas ciema ceļgala Kuldīgas skats ar sv. Annas baznīcu ir tieši pretī, kuru ierāmē vienā pusē ceļam bijušās Virkas muižas vecsaimniecība "Dzilnas" un otrā pusē ceļam- Jaunvirkas muižas ozolbirzs (14. attēls).

14. attēls. Skats uz Kuldīgu no Deksnas ciema ceļgala (foto G.

Kalniņš, 2014)

Ozolbirzs vidū atrodās Jaunvirkas muižas centrs, kurā izveidota neliela atklāta laucīte. Laucītes dienvidu daļā atrodās sarkanu ķieģeļu divstāvu dzīvojamā ēka, kas būvēta 20.gs. sākumā un stāsta, ka tā bijusi medību pils (Volanska, 2008). Ēkai austrumu fasādē izbūvēts rīzālis trīs stāvu augstumā, no kura paverās tāls skats vecās Virkas muižas un Kuldīgas virzienā. Skatam izveidots atvērums ozolbirzs austrumu malā, kurā vēlāk izveidots ābeļdārzs.

Sākotnēji, 20.gs. sākumā, Jaunvirkas muižas centrā bijušas vairākas saimniecības ēkas- lopu laidars, labības šķūnis, ratu šķūnis, pagrabs, malkas šķūnis, kuras veidojušas saimniecības pagalmu lauces ziemeļu daļā. Turpat bijušas vēl divas baļķu dzīvojamās ēkas, no kuām viena ar šķindeļu jumtu un otra ar dakstiņu jumtu (15. attēls).

Domājams agrāk, 19. gadsimtā, Jaunvirkas muiža, kas visdrīzāk bijusi Virkas muižas pusmuiža, atradusies Krāčupītes

kreisā krastā un ceļa Kuldīga- Ventpils malā. Jaunvirkas muižas sadalīšanas plānā vieta atzīmēta kā Cepļu mājas (LVVA 1679.f.,172.apr.,1054.lieta). Savukārt 19.gs. beigās tās pašas mājas bijušas ar nosaukumu Jaunmuiža (LVVA 1679.f.,190.apr.,557.lieta). Cepļu mājām, kas mūsdienās pārdēvētas par Jaunceplu mājām (16. attēls), pretī aiz lielceļa Krāčupītes labā krastā atrodās Krāču muižas centrs.

Jaunvirkas muižas ainavā īpaši jāizceļ ozolbirzs, kas ir dabiski veidojies ozolu mežs- gārša ar meža augšanas apstākļu tipam raksturīgo un bioloģiski daudzveidīgo pamežu. Pavasarī, kamēr koku zari vēl ir bez lapām, gāršā ir daudz gaismas un strauji uzzied daudzkrāsaini ziedaugi- vizbulītes, zeltstarītes un citi augi. Tuvējā apkārtnes ainavā ozoli ir tipiski un tiem labpatīk augt irdenās, kaļķiem un trūdvielām bagātās augsnēs un minerālvielām bagātos morēnu līdzenumos.

16. attēls. Jaunceplu mājas skatā no ceļa Kuldīga- Ventspils

(foto G. Kalniņš, 2014)

Krāču muiža

..Pa tiem kalniem, pa tām gravām,
Gar tiem līčiem, ap tām pļavām
Un tiem laukiem, saules skautiem,
Caur tām birzēm, gar tiem strautiem —
Tālāk, tālāk savā vaļā
Dieva dabā brīvā, zaļā!"
Plūdonis.

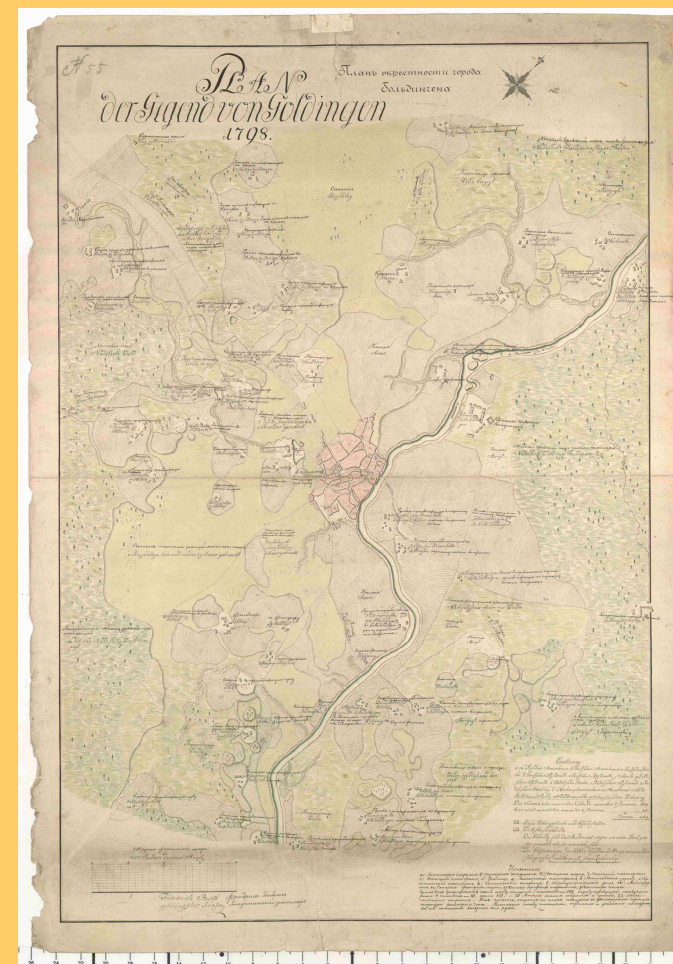
Ar šādām Plūdoņa dzejas rindām K. Karulis 1933. gadā iedvesmoja dzimtenes apceļotājus ceļošanai pa sauszemi norādot, ka " Ir gājieni, kuros nevajaga nekā sevišķi "iekārtot". Kad ārā jauks laiks cilvēkam vaļas brīdis un „luste", tad nevajaga nekādas lielas gudrības, kur un kā doties. Vienkārši, pamet skatu vietējā plānā, ierauga tur kādus 10—20 km attālu muižu un dodas ceļā!" Pie reizes pieminēdams, ka tādas muižas ir ne tikai Rīgas tuvumā, bet arī "...,

piemēram kaut Kuldīgu: Vec- Kuldīga, Jaun- Virka, Krāči, Kurmāle, Ernesta mž., Taurkalni u.c." (K. Karulis, 1933).

Savulaik Krāču muiža atradās atstatus no Kuldīgas pilsētas, kuras šķīra ceļotājiem labs attālums pastaigām lauku ainavās, bet mūsdienās apbūve gar Venstpils ielu attīstījusies līdz pašai Krāču muižai, tālāk gan Padures pagasta līdzenajos laukos iekultivēta lauksaimniecības ainava ar plašiem graudaugu un rapša laukiem, vienīgi pilsētas robežās lauki aizauguši ar nezālēm gaidot savu zemes kopēju.

Krāču muižas centrs ainavā eksponējās uz ziemeļrietumiem, kurā pavērsta arī muižas galvenā ēka- dzīvojamās ēka vai pils, kā tā nodēvēta muižas sadalīšanas plānā 1923. gadā (17. attēls).

Krāču muiža pirms sadalīšanas 314,71 ha platībā piederēja barona Hāna mantiniekam: Leona dēlam Frīdriham (Valdības vēstnesis, 1923). Sadalot muižu, neatsavināmā daļā atstāja 53,06 ha. Neatsavināmo daļu piešķīra Kuldīgas vācu Ev. Lut. draudzei un zemes atradās Krāču muižas attālākajā rietumu nostūrī "Balceros". Balceru mājas Krauļu meža ziemeļu malā bijušas jau hercogistes laikos. 1798. gada plānā redzams, ka tās jau piederējušas Krāču muižai (18. attēls).

18. attēls. Kuldīgas pilsētas apkārtnes plāns 1798. g. (LVVA

1679.f.,189.apr.,62.lieta)

Krāču muižas centra zemes lielāko daļu ar dzīvojamo ēku vai pili un saimniecības ēkām (vāgūzi, pirti, cūku kūti, liellopu kūti, klēti, malkas šķūni) piešķīra Kuldīgas virsmežniecības mežzinim dienesta vajadzībām. Savukārt atlikušās ēkas un zemi piegriezta vēl trīs jaunsaimniecībām. Muižas kūtīs izveidojās jaunsaimniecības 8F, mūsdienās "Mederkalni" un 9F, mūsdienās "Upeskrasti". Muižas rijas pakalnā izveidoja jaunsaimniecību 11F, mūsdienās "Viesturi" (LVVA 1679.f., 172.apr., 785.lieta).

Savulaik padomju laikā un vēl 20.gs. 90.gados bija saglabāties uz Krāčupītes izveidots dambis un uzpludināts dīķis. To kādreiz mežzinis esot nolēmis aizdambēt un izveidot Krāču jūru, ironizējot par tā laika grandiozajiem padomju plāniem, kad pa radio dziedāja: "Un plašā stepē jūra nāks..." (Volanska, 2008).

Mūsdienās vēl var saskatīt dīķa pārmitro vietu, kura aizaugusi ar niedrāju, pārrautā dambja vietu un bijušo veco Ventspils ceļu

posmu ar caurteku. Ironizējot par jūru, galu rezultātā Krāčupītes palienu pļavās uzpludinātais dīķis bija apsveicama ideja, jo skats no autoceļa Kuldīga- Ventspils Krāčupītes šķērsošanas vietā ir glezniecisks, it īpaši, ar Krāču muižas pils ēkas fasādi, kas eksponējās uz ziemeļrietumiem vakara saulē (19. attēls).

19. attēls. Skats uz Krāču muižu (foto G. Kalniņš, 2014)

Krāču muižas zemes robežās pirms sadalīšanas ietilpa liels priežu meža masīvs- Krauļu priežu mežs, kuru zemes reformas laikā 20.gs. 20. gados 40,61 ha platībā ieskaitīja Valsts meža fondā. Krauļu mežs mūsdienās ir kuldīdznieku iecienīta vieta pastaigām un sporta nodarbībām. Savulaik bijušā Kuldīgas sporta skolas direktora Jāņa Baukša vadībā tika izstrādāti plāni Krauļu priedēs ierīkot līdzīgu sporta kompleksu kā Biķernieku mežā Rīgā, ierīkojot asfaltētus un labiekārtotus zemes seguma celiņus ar atbilstošu infrastruktūru sporta nodarbībām un sacensībām. Ideja netika realizēta pilnībā, bet regulāri Krauļu priežu mežā joprojām sportiskās iemaņas trenē jaunie sporta skolas audzēkņi gan treniņos, gan sacensībās (20. attēls).

20. attēls. Riteņbraukšanas sacensības zēniem Krauļu priedēs

(foto G. Kalniņš, 2012)

Kalnmuīža (Amt Goldingen)

Kalnmuīžas vecākais nosaukums Amt Goldingen izskaidrojams, ja ieskatās ordeņlaiku administratīvā struktūrā. Ordeņlaikos zeme bija iedalīta fogtijās un komturijās, kam bija pakārtoti muižu iecirkņi (Amt). Pēc ordeņa likvidācijas agrākos fogtus un komturus nomainīja pilskungi jeb hauptmaņi (Hauptmann) un virspilskungi jeb oberhauptmaņi (Oberhauptmann). Virspilskungi pirmo reizi minēti 1568. g. landtāga materiālos. Kurzemes hercogistes laikā visa teritorija tika iedalīta četrās virspilskungu tiesās jeb iecirkņos (Oberhauptmannschaft). Tukuma un Kuldīgas virspilskunga tiesas atradās hercogistes Kurzemes daļā, bet Jelgavas un Sēlpils- Zemgalē. Virspilskungi savā apgabalā pildīja augstāko pārvaldes ierēdņu, pilskomandantu un militāro pavēlnieku funkcijas. Kuldīgas virspilskungam tika pakļauti Ventspils, Alsungas, Kuldīgas, Aizputes, Saldus, Durbes, Gramzdas un Grobiņas muižu

iecirkņi (Amt) (Jakovļeva, 1999). Kuldīgas muižas iecirkņa (Amt-Goldingen) robežām vissenāk var izsekot muižas zemju kadastrālās uzmērīšanas lietai no 1873.-1878. gadam (LVVA 183.f.,169.apr.,47.lieta).

Kalnmuīžas centrs izvietojies Ventas labā krastā pretī Virkas muižai, kas veido vizuālu simbiozi muižu savstarpējiem skatiem. Līdzīgi kā Kuldīgas pilsētainava vizuāli ir eksponēta Ventas krastos, tā arī Kalnmuīža apbūves, Virkas muižas apbūves un savulaik arī Putnu muižas apbūves ainavas ir eksponētas Ventas krastos.

Īpaši telpiski veiksmīga kompozīcija ar pastorālu pieskaņu ir izdevusies fotogrāfijā no Ventas ielejas (21. attēls).

21. attēls. Kalnmuīžas skats no Ventas ielejas 20.gs. 20. gados

(LNB, krājumā "Zudusī Latvija")

Sākmā šo skatu pat grūti bija atpazīt, jo mūsdienās šādu ainavu Ventas ielejā vairs nevar atrast (22. attēls). Skatā redzamās Kalnmuīžas dzirnavas, kas atrodās Ventas ielejā vairs neeksistē un rījas vietā ir lauks, kuru šķērso ceļš. Būtiskākās izmaiņas ainavā ir notikušas aizaugot krastiem un palieņu pļavām. Fotografijā redzami ozoli vēl ir atrodami ar kļavām, apsēm, blīgznām, vilkābeļu un kārķu krūmiem aizaugušos krastos. Iesējušies ir arī vairāki jauni ozoliņi.

22. attēls. Kalnmuīžas skats no Ventas ielejas mūsdienās (foto G.

Kalniņš, 2014)

Līdzīgs skats ir zudis, aizaugot upes krastam, arī Ventas pretējā pusē pie Kuldīgas. Vietā, kur atrodās bijušā lopu kautuve Kaļķa ielā 27 (LVVA 6828.f.,2.apr.,502.lieta), 19. gs. vidū bijusi atklāta lauku ainava ar zemnieku sētu. Šo skatu vietu savulaik izvēlējies V. Z. Štāfenhāgens gravūrā attēlojot Kuldīgas pilsētainavu un publicējot gravūru krājumā *"Album kurländischer Ansichten"* (Stavenshagen, 1866) (23. attēls).

Attēla priekšplānā redzamā graviņa, kurai ar nelielu loku apvijās gājēju ceļš, mūsdienās ir atrodama Ventas krastā. Tāpat arī upes līkums mūsdienās ir līdzīgs, kas veido samērā stāvus krastus kā agrāk. Bezlapu periodā var nedaudz saskatīt un nojaust arī pilsētainavu, kas kompozicionāli lielos apjomos nav mainījusies (24. attēls). Izzuduši ir tādi ainavas elementi kā zemes gabalu nožogojums un upes ūdenī izvietotie interesantie nelielie namiņi ar laipām.

*23. attēls. Skats uz Kuldīgu V.Z. Štafenhādēna gravīrā 1866.
gadā (KNM, Inv. Nr.5343.)*

*24. attēls. Skats uz Kuldīgu Ventas krastā pie bijušās lopu
kautuves (foto G. Kalniņš, 2014)*

Grandiozi plāni, izaicinot dabu, nebija vien prātā padomju laikā (skatīt "Krāču muiža"), bet arī Krievijas ķeizaru laikā. 19. gs. sākumā Krievijas ķeizara armijas inženieri izplānoja savienot Ventas upi ar Dubīsa (*Dubysa*) upi Lietuvā. Šim nolūkam 1825. gadā iesākās plaši rakšanas darbi pie Kuldīgas, Dragūnciema, Lēnām un vairākās vietās Lietuvā (Latviešu avīzes Nr.42, 1825). Kuldīgā strādāja 1000 zaldātu, kas bija izvietoti divos "lēģeros" iepretim Kuldīgai un pie Plostu kroga Ventas kreisā krastā. Tika uzbūvētas trīs koka laipas pāri Ventai, kas atviegloja upes šķērsošanu gan būvdarbos iesaistītiem, gan pilsētas iedzīvotājiem (Latviešu avīzes Nr.31, 1825). Līdz tam Ventas ūdeņus šķērsoja pa sēkļiem vasaras periodā vairākās vietās lejpus Ventas rumbas, ko sauca par vasaras ceļu un ziemas periodā augšpus Ventas rumbas, ko sauca par ziemas ceļu. Ziemas ceļa nobrauktuve no Dīķa ielas iezīmēta 19.gs. Kalnmuižas zemju kadastrālās uzmērīšanas plānā (25. attēls).

25. attēls. Kalnmuižas zemju kadastrālās uzmērīšanas plāna fragments ar Ventas šķērsošanas ziemas ceļa nobrauktuvi no Dīķa ielas (LVVA 183.f.,169.apr.,47.lieta, 44.planšete)

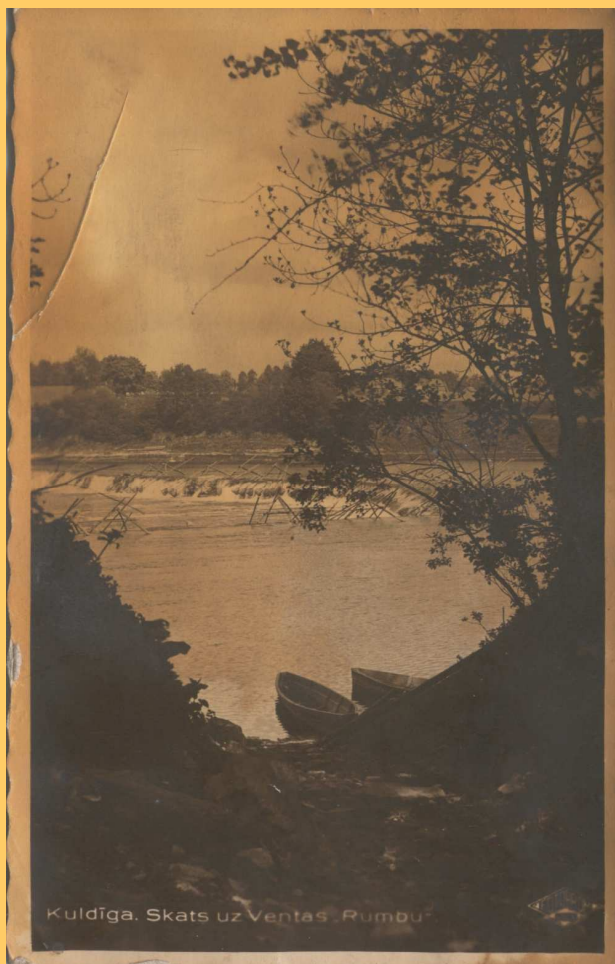
Bez tam graviņa, caur kuru veda savulaik ziemas ceļa nobrauktuve no Dīķa ielas, attēlota 19. gs. vidū Frīdriha Gotlība Špēra (*Friedrich Gottlieb Spehr*) nelielā eļļas gleznā. Priekšplānā redzams, ka lejā uz Ventu ved iemītas takas un ceļš, kā arī plūst neliels strautiņš, kas ir atzars no Pīpevalka, kurš, savukārt, veido uzpludinājumus gar bijušiem ordeņa pils aizsargvaļņiem. Vasarās, kā redzams gleznā, darbojās pārceltuve ar laivu (26. attēls).

Tas pats skats redzams firmas "Fotobrom" izdotā skatu pastkartē 20.gs. 30. gados, tikai pamainījusies Mārtiņsalas ainava. Ēkas Mārtiņsalā nav redzamas, jo priekšā tās sedz saaugušie koki un arī graviņā skatu piesedz koku un krūmu zarojums (27. attēls)

26. attēls. Skats uz Ventas rumbu. 1851. Audekls, eļļa (KNN,

Inv. Nr. 13.953)

27. attēls. Skats uz Ventas rumbu. 20.gs. 30. gadi. Fotobrom.
(LNB, krājumā "Zudusī Latvija")

Mūsdienās skata vieta aizaugusi vēl vairāk. Ventas rumbā iztrūkst zivju ķeramās ierīces un laivu piestātne. Mārtiņsalā apbūve sakārtojusies secīgi līdzīgi kā tas bijis 19.gs. vidū un strautiņš graviņā ir saglabājis savu tecējumu (28. attēls).

28. attēls. Skats uz Ventas rumbu mūsdienās. (foto G. Kalniņš, 2014)

Derivācijas kanālu būvniecību veica 1825. gada un 1826. gada vasarās (Latviešu avīzes Nr.35, 1826), kad Ventas upē ūdens līmenis bija viszemākais. Prefīm Virkas muižai, kur Ventas upē ir izveidojušās salas un beidzās dolomīta pamatiezis, un *"Vente, spicu āķi mezdama, no tejiēnes tek pa grantīm un smiltīm"* bija paredzēts izrakt gandrīz puskilometru garu kanālu (Latviešu avīzes Nr.34, 1825). Darbus veica 500 zaldāti ar "ķerrām" un visu zemi, ko izraka, saveda krastos. Darba apjomi tai laikā bija apbrīna vērti: *"To augstumu tās izdzītās zemes, to dziļumu tā izraktā grāvja un to čaklu strādāšanu to zaldātu redzot, nezin vai būs vairāk izbrīnoties par to gudru cilvēku prātu, kas tādas lietas var izdomāt, jeb par pašu darbu, jo lēti nevarētu ticēt, ka cilvēki vien to izdarījuši, ja priekš acīm neredzētu viņus kā skudras dzīvojam"* (Latviešu avīzes Nr.34, 1825). Bija paredzēts izraktā kanālā izbūvēt slūžas un pāri Ventai uzbūvēt aizsprostu divu asu platumā no akmens "pilāriem" un balķu

pildījuma. Līdz ar to paredzēja uzpludināt Ventu līdz rumbai tā, lai varētu ar laivām un strūgām braukt (Latviešu avīzes Nr.24, 1825). Darbus bija paredzēts pabeigt trīs gados.

Mūsdienās labi saskatāms ir tā laika zaldātu veikums. Kanāla krasti ir saglabājušies un priedēm apauguši. Kanāla gultnē vietām ir stāvoša ūdens lāmas (29. attēls).

29. attēls. Derivācijas kanāls pie Kļavkalniem un Līmeņiem Rumbas pagastā (foto G. Kalniņš, 2014)

Derivācijas kanāla izbūve pie Kuldīgas rumbas bija daudz sarežģītāka, jo kanālu vajadzēja iedziļināt dolomīta pamatiezī. Apmēram 2/3 bija jāizrok mālaina un granšaina grunts un 1/3 bija jāizkaļ dolomīta slānis (Latviešu avīzes Nr.33, 1825). Trūkst ziņas no pirmavotiem, ka iesākumā kanāls rakts jau hercoga Jēkaba laikā kā to uzskatīja 20. gs. 30. gados un vēl mūsdienās. Rakšanas darbus vēl apgrūtināja kanālā ieplūstošais ūdens no avotiem, kas atklājās rakšanas laikā.

Par darba veikšanas sarežģītību un risinājumiem Latviešu avīzēs 1825. gadā raksta: "... lielās šķipeles pie štellēm uzkārtas, šīs šķipeles met to ūdeni uz diviem platiem galdiem un no tejiņas pa rinnēm tek uz Venti; vairāk uz leju to klinti ar dzelzu štangēm izlauž, netāli no šejienes liela smēde ir uztaisīta, kur allažiņ kaļ tās atcirstās dzelzu štanges un jaunās štanges. Divi reizes par dienu, pašā pusdienā un vakaros pulksten astoņ, kad visi zaldāti, kas

strādā, aizgājuši, dziļas trubas, tas klintī top izurbtas un ar dzelzu izkaltas, ar pulveri kā plintes stobri pielādē, tad pielaiž uguni, un tad tas šāviens izsprāgst, tad citi klints gabali top gaisā sperti, bet viņu nav daudz, tas īstais labums šīs šaudīšanās ir, ka klints uz labu gabalu šķirbs dabu un plīzt, te nu pēcāki ar tām dzelzu stangēm tos ieplīsušos gabalus izlauž un krastā iekš asīm uzblīvē. Pie šīs klints laušanas daudz cilvēki nevar dzīvot, citi dzīvo augšup pie rakšanas un zemes izvešanas ar ķerrēm, tie ķerres riteņi ir no dzelzes lieti un no Peterburgas atsūtīti. Atkal dzīti zaldāti strādā iekš pašas Ventes, tos lielus akmeņus, kas par Venti guļ izkaisīti, izceldami un izvilkdami. Pie dažāda tāda akmeņa strādā 30, pie dažāda 20, pie dažāda tikai pieci cilvēki, pēc tā akmeņa lieluma; papriekš to akmeņi ceļ uz kanti, tad to liek uz četrkantīgām kamanām, tās no baļķiem taisītas, apakš šām kamanām liek rullis, un nu visi šie cilvēki to velk ar strikēm, tas iet gausi, jo ik solā jaunas rullis apakš kamanām jāliek,

pie krasta lielas laipas no dēlēm top liktas un par šām laipām to smagu nastu uzvelk uz krastu. Tā visi lieli akmini no Ventes top izlasīti." (Latviešu avīzes Nr.33, 1825).

Kanāla rakšanas laikā savāds atradums gadījies: "Apakš vienu lielu akmini, ko dziļi iekš zemes atrade, bij briežu ragi, virsnieki to savā starpā izdalījuši" (Latviešu avīzes Nr.42, 1825). Pēc avīzē rakstītā nav izprotams vai tā bijusi fosīlija vai arī pārakmeņojies sena dzīvnieka rags. Avoti tālāk par šo atradumu klusē.

Avoti arī klusē, kādēļ darbus nepabeidza un ieceri kuģot līdz Nemūnai neīstenoja. Tomēr 19.gs. otrā pusē tā pati ideja ķeizariskās Krievijas augstmaņu aprindās tika atkal pārspriesta. Vēl bez tam avīzēs piemin, ka iepriekšējais projekts apstājies dēļ *"klints- rumbas pie Kuldīgas, ...jebšu šim nolūkam lielas summas kļuva izdotas"* (Baltijas zemkopis, 1879).

Rakšanas darbu rezultāts pie Kuldīgas rumbas attēlots Karla Jakoba Reinholda Minkeldes (Karl Jacob Reinhold Mincelde) litogrāfijā (30. attēls). Attēlā redzami izlauztie un Mārtiņsalas krastos izvilktie dolomīta akmeņi, kas pēc tam visdrīzāk apstrādāti regulārās formās un iebūvēti kanāla krastos gabioniem līdzīgās būvēs, kas attēlotas attēla labajā malā. Attēlā vēl var redzēt vienu no trīs koka laipām pāri Ventai, kas tika izbūvētas darbu veikšanas laikā (Latviešu avīzes Nr.31, 1825). Laipa redzama vienkārša ar koka steķiem, dēļu klāju un margām. Iespējams uz ziemas periodu laipas tika demontētas.

K. J. R. Minkeldes attēlā Kuldīgas panorāmu izteiksmīgi akcentē Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca ar torni un Sv. Katrīnas luterāņu baznīca ar torni. Mūsdienās pilsētainavas skats vairs nav tik izteiksmīgs, jo baznīcu dominantes piesedz koku lapotnes. Bezlapu periodā katoļu baznīca ar jumta apjomu un torni ir

saskatāma caur ošu un kļavu lapotnēm, kas aug Ventas krastā Rumbas ielā 6. Līdzīgi ir piesegta luterāņu baznīcas dominante (31. attēls).

30. attēls. Skats uz Kuldīgu un Mārtiņsalu derivācijas kanāla būvēšanas laikā 1826. gadā (KNM, Inv. Nr. 21.726)

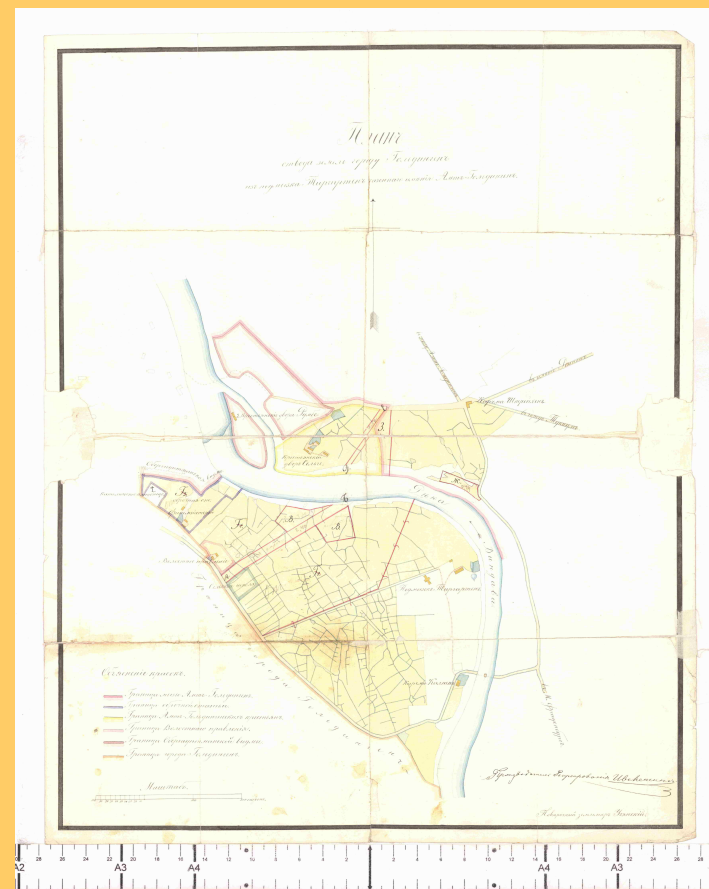
K. J. R. Minkeldes attēlā vēl labi saskatāma bijušā pils grāvja ieteka Ventā ar tiltiņu, kas savulaik atradusies ordeņa pils aizsarvaļņa iekšpusē. Pils grāvjus piemin V. F. Treijs savā Kuldīgas ordeņa pils pētījumā (Ose, 2005).

31. attēls. Skats uz Kuldīgu no Mārtiņsalas mūsdienās. (foto G. Kalniņš, 2014)

Putnu muiža- Cepurīšu muiža- Plostnieki

Satiksmei nozīmīgākais virziens uz Jelgavu veda no pilsētas pa Jelgavas ielu, tālāk gar Putnu dārzu garām Cepurīšu muižai līdz pārceltuvei, kas atradās nedaudz uz ziemeļiem no Cepurīšu muižas. Pārceltuvē ar plostu nonāca Ventas pretējā krastā un tālāk ceļš pakāpās krastā un garām Plostnieku mājām aizveda līdz Jelgavas ceļam (32. attēls).

**32. attēls. Kalnmuižas (Amt Goldingen) kroņa muižas Putnu
muižas (Tiergarten) Kuldīgas pilsētas vajadzībām atdalāmo
zemju plāns. 19.gs vidus (LVVA 6828.f.,2.apr.,884.lieta)**

19. gs. beigās, pēc ķieģeļu tilta uzbūvēšanas, lielāka nozīme kļuva ceļam, kuru izbūvēja līdz Striķu krogam un tālāk gar Ventas labo krastu ceļš aizvijās uz Jelgavu. Jelgavas ceļa nozīmi ainavā nostiprināja ar alejas stādījumiem ceļmalās. Līdzīgi alejas stādījumi bijuši arī Liepājas ceļam. Jelgavas un Liepājas ceļi ar alejām iezīmēti vācu armijas kartē 1915. gadā. Jelgavas ceļa posms ar aleju līdz mūsdienām fragmentāri ir saglabājies sākot no Kuldīgas pārbraucot ķieģeļu tiltu pār Ventu Stendes ielā un no Plostniekiem pa veco Jelgavas ceļu 3 km garā posmā līdz tas šķērso Kuldīgas-Saldus šoseju (33. attēls).

33. attēls. Vecā Jelgavas ceļa aleja pie Plostniekiem. (foto G.

Kalniņš, 2014)

Ainavā vēl joprojām ir saskatāmas bijušās pārceltuves noejas pie Plostniekiem Ventas labā un kreisā krastā. Ventas labā krastā noēja skaisti sakrīt ar ozolu aleju pie Plostnieku mājām, kuru pirms Plostniekiem pārrauj Kuldīgas- Saldus ceļa uzbērums (33. attēls).

Savukārt Ventas kreisā krastā noēja bijusi kādus 300 metrus uz leju gandrīz vietā, kur Ventu šķērso dzelzsbetona tilts (34. attēls). Turpat Ventas kreisā krastā bijis krogs. Sākotnēji Plostkrogs (Floszkrug, 1798. gads) (LVVA 1679.f.,189.apr.,62.lieta), vēlāk, 19.gs. vidū, Kalneņu krogs (LVVA 6828.f.,2.apr.,884.lieta) un 20.gs. 30. gados Ventas labā krastā Saules krogs (LVVA 1679.f.,162.apr.,477-2.lieta).

33. attēls. Bijušās pārceltuves noēja pie Plostnieku mājām. (foto

G. Kalniņš, 2014)

*34. attēls. Dzelzsbetona tilts pār Ventu skatā no bijušās
pārceltuves noejas pie Plostnieku mājām. (foto G. Kalniņš, 2014)*

Braucot pa veco Jelgavas ceļu Kuldīgas baznīcu torņus var saskatīt no Rumpju kapiem Rumbas pagastā (3,8 km). Rumpju kapu pakalnā bez baznīcu torņiem ir redzami atsevišķi Kuldīgas apbūves fragmenti (35. attēls).

35. attēls. Kuldīga skatā no Rumpju kapu kalna. (foto G. Kalniņš, 2014)

Bijušās Putnu muižas vietā pašā Ventas krastā atrodas vītoli ar vainagiem, kas liek domāt, ka tie ir cilvēka veidoti un skaisti apcirpti. Mūsdienās tos sauc par trauzlā vītola lodveida šķirni "Bullata", *Salix fragilis*. Visticamāk, ka skaistie vītoli saglabājusies pirms tur tika ieplānota Putndārza apbūves iecere 20.gs. sākumā. Līdzīgi vītoli ar tik pat skaistiem vainagiem ir pie Virkas muižas un Lauku muižas dīķa krastos. Tālāk pakalnā var saskatīt vecus ošu kokus, kas savulaik veidojuši Putnu muižas sētas zaļo rotu un arī patreiz tie ir dominējošie koki visā Putndārza apbūves rajonā. No Ventas labā krasta ļoti labi var saskatīt bijušās Putnu muižas vecākās ēkas vietu pakalnā, kur atrodās dzīvojamā māja Vienības ielā 47 (LVVA 1679.f.,162.apr.,477-2.lieta un LVVA 183.f.,169.apr.,47.lieta). Dzīvojamās mājas pirmā stāva sienās ir redzami Putnu muižas vecie laukakmeņu mūri (36. attēls).

36. attēls. Skats uz bijušo Putnu muižas vietu Vienības ielā 47 un 47a. (foto G. Kalniņš, 2014)

Lauku muiža- Monazīl- Olarāji (Ollenbēk, Olenbeck)

Lauku muiža atrodas Kuldīgas dienvidu daļā un aptver tīrumus, kas izvietojušies lokālu pacēlumu ainavā, kur rietumos pazeminājumā tek Sūrupīte, kas Kuldīgas pilsētas pievārtē satek ar Kurmāles upīti un tālāk, pilsētas robežās, to dēvē par Aleksūpīti. Lauku muižas ziemeļos Sūru pļavu zemienei raksturīgais līdzenums turpinās, aptverot pacēlumu arī no ziemeļiem. Savukārt austrumos Lauku muižas reljefa pacēlums sasniedz augstuma kulmināciju 38,8 m v.j.l. bijušā Monazīl īpašuma rajonā. Tālāk uz austrumiem ir izteikta nogāze Ventas ielejas virzienā. Dienvidu daļā reljefa pacēlums turpinās lielā meža masīvā, kas 19.gs. beigās dokumentos atzīmēts kā Būdenieku mežs (LVVA 1679.f.,190.apr.,556.lieta)

Lauku muiža, Monazīl un Olarāji ir bijušās Ūliha dzimtas īpašumi. Eduards Ūlihs 1912. gadā tos visus apvienoja vienā īpašumā "Lauku muiža" 217 ha platībā (Tieslietu Ministrija, 1926).

Monazīl 1799. gada īpašuma plānā (37. attēls) ir iezīmēti aramzemes lauki reljefa paaugstinājumos un pļavas ar grāvju sistēmu- zemākās vietās. Pagalmā bijusi samēra liela dzīvojamā māja ar dārzu uz ziemeļiem. Savukārt dārza ziemeļu malai pieslēgts bijis leduspagrabs. Pagalma vidū bijusi neliela klētiņa, dīķis un pašā pagalma dienvidaustrumu stūrī rija.

38. attēls. Lauku muižas dīķis ar vītoliem (foto G. Kalniņš, 2014)

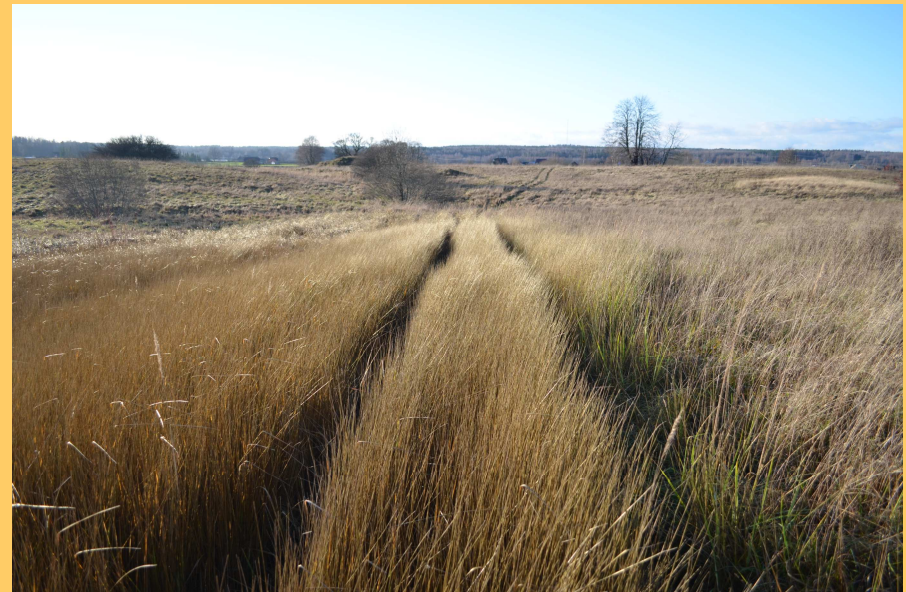
Olarāji 19.gs. 70. gados bijusi neliela zemnieku saimniecība ar vienu mūra un divām koka ēkām. Sētas austrumos bijis dārzs.

Mūsdienās bijušie Lauku muižas īpašumi, t.sk. Monazīl un Olarāji, raksturo Kuldīgas piepilsētas ainavas pilsētas dienvidos. Lauku muižas īpašuma ziemeļu robeža gandrīz sakrīt ar Kuldīgas apvedceļu posmā no Graudu ielas apļa līdz Skrundas ielas krustojumam. Rietumu robeža ar Kuldīgas- Peļču ceļu posmā līdz Būdenieku mežam un austrumu robeža ar ceļu Kuldīga- Skrunda līdz Olarājiem. Vēsturiski loģiski pakārtota plānošanai ainavas attīstība veidojusies Kurzemītes dārziņos, kur 20.gs. 20.-30. gados Lauku muižas atsavinātā daļā tika ieplānota parcelācija ar nelieliem zemes īpašumiem līdzīgi kā mūsdienās ir realizējies (39. attēls).

39. attēls. Skats uz Kuldīgu ar Kurzemītes dārziņiem un Sv. Annas baznīcas torni (foto G. Kalniņš, 2014)

Īpaši atzīmējams ir Lauku muižas zemes gabals, kas saglabājies nesadalīts gandrīz 60 ha platībā, kurā saglabājusies ainavas struktūra nemainīga vismaz kopš 19.gs. 70. gadiem un Monazīl ainavas daļa no 18.gs. beigām. Ainavā saskatāmas vecās muižas ceļu vietas (40. attēls), lauku struktūra, sēta ar dīķi, ēku vietām un ēku drupām, grāvju tīkls un bijušās pļavas, kuras mūsdienās kļuvušas par mitrājiem un aizaugušas ar kārklu krūmāju.

40. attēls. Lauku muižas bijušā ceļa vieta (foto G. Kalniņš, 2014)

Ainavā, Lauku muižas dīķa krastā skaisti savus vainagus demonstrē vītoli un apkārtējos laukos ap muižas sētu vilkābeles. Vilkābeles pavasarī zied baltos ziedos un rudenī, ziemā sarkanie auglīši ietērpj vilkābeļu vainagus spilgti sarkanā krāsā (41. attēls).

41. attēls. Vilkābeles laukos ap Lauku muižas sētu (foto G. Kalniņš, 2014)

Taurkalnes muiža

Taurkalnes muižas bijušā teritorija atrodās lauku tīrumu ainavā, kur Ventas ieleja Kuldīgas pilsētas dienvidrietumu pievārtē pamazām kāpj augšup Kurmāles pauguraines virzienā. Ainaviski telpiski kuldīdzniekiem Taurkalne asociējās ar teritoriju aiz Kuldīgas apvedceļa, kas ietver lauku ainavas daļu starp Sūru upītes plāvām un Kuldīgas- Aizputes šoseju un atdurās pret skaisto kalnaino Upīškalna mežmalu.

Lēzenā Taurkalnes teritorijas ainava, kas ar kritumu pavērsta pret Kuldīgu, paver samērā tālus skatus uz pilsētu. Reljefa paaugstinājums pie bijušām Taurkalnes muižas dzirnavām, mūsdienās "Sauleskalniem", ko veido 18 metrus augstuma atšķirība ar Kuldīgas pilsētas vēsturisko centru, atklāj skatiem vecpilsētas nozīmīgākos akcentus- Sv. Annas baznīcu, Romas katoļu baznīcu, Sv. Katrīnas baznīcu un bijušo sinagogu (42. attēls).

Taurkalnes muižas dzirnavas pēc muižas sadalīšanas, 20.gs. 20.gadu sākumā, nonāca Kurmāles pagasta sabiedrības fondā. Vēlāk Kurmāles pagasta valde izsludināja dzirnavas vairāksolīšanā un pēc tam tās nonāca rakstnieka un dramaturga Voldemāra Zonberga- Sauleskalna (1905-1973) dzimtas īpašumā (Valdības Vēstnesis, 1927 un S. Rusmanis, 1993). Voldemāra Zonberga- Sauleskalna saimniekošanas laikā Taurkalnu dzirnavas aptvēra radošās mūzas plīvurs. 1938. gada vasarā V. Zonbergs- Sauleskalns un Otto Karls romantizētās mazpilsētas Kuldīgas un apkārtējās lauku ainavas iespaidā strādāja pie operetes "Meldermeitiņa". Gala rezultātā radot romantizēti apdziedātu stāstu par Kurzemes provinces pilsētiņu: "Kuldīgu šā gadsimta sākumā, tā ap 1900. gadu. Iedomājaties, ka kādam bagātam melderim ir audžu meita — bārenīte, kas nodota stingrā audzināšanā meiteņu pansionātā pilsētā.

42. attēls. Skats uz Kuldīgu no reljefa paaugstinājuma pie "Sauleskalniem" (foto G. Kalniņš, 2014)

Viņa, protams, ir skaista, pievilcīga, atjautīga, ar visām labām īpašībām. Un brīnišķi dzied. Lieli dziesmu skandinātāji ir arī vecie bursaki — Kuldīgas semināristi. Un pie tam — visi braši puīši, uz pārgalvīgākiem jokiem un stiķiem divreiz nav mudināmi. Nevien šie latvju velna zēni, bet arī bagātie vācu junkuru dēli sacenšas ap šo daiļo meldermeitiņu. Ja nu to tā visu iedomājas, tad nu, protams, jānotiek arī sadursmēm, ne izbēgamiem konfliktiem ar vecākiem un apkārtni, jautriem un bēdīgiem pārpratumiem, nu — kā jau operetē" (Kurzemes vārds, 1938).

Pie mājām V. Zonbergs- Sauleskalns izveidoja dendroloģisku dārzu (1,5ha), kura augi vākti no visas pasaules. Kolekcijā savulaik bija vairāk nekā 160 svešzemju sugu augu (S. Rusmanis, 1993). 1977. gadā dzirnavu dzīvojamā ekā iekārtoja Kuldīgas novadpētniecības muzeja filiāli.

Šobrīd "Sauleskalnos" ir izveidota viesu māja un esošie saimnieki atbildīgi rūpējās par savu senču un priekšteču savulaik skaisti izveidoto apkārtni (43. attēls).

43. attēls. Viesu māja "Sauleskalni" (foto G. Kalniņš, 2014)

Literatūra

- Balss, 1897. Ziņas. 3) No Kurzemes. Laikraksts Balss, Nr. 29. 16.07.1897.
- Baltijas zemkopis, 1879. Politisks pārskats. Baltijas zemkopis Nr.33. 15.08.1879.
- Jakovļeva Mārīte, 1999. Robežas un administratīvais iedalījums Latvijas teritorijā 16.gs. otrajā pusē un 17.gs. Rakstu krājums "Latvijas zemju robežas 1000 gados". Latvijas vēstures institūta apgāds. Rīga, 1999.
- K. Karulis, 1933. Ko darīt vasarā? Kājas pār pleciem! Žurnāls "Latvijas Jaunatne". Nr. 94. 01.06.1933.
- Kurzemes vārds, 1938. Kuldīdznieks un liepājnieks rada "Meldermeitiņu". Kurzemes Vārds, Nr.169. 30.07.1938.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 24. 11.06.1825.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 31. 30.07.1825.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 33. 13.08.1825.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 34. 20.08.1825.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 42. 15.10.1825.
- Latviešu avīzes, 1825. No Kuldigas. Laikraksta Nr. 35. 02.09.1826.
- Ose Ieva, 2005. Latvijas viduslaiku pilis V. Pētījumi par Kurzemes un Zemgales pilīm. Latvijas vēstures institūta apgāds. Rīga, 2005.
- Tieslietu ministrija, 1926. Senata Administratīvā Departamenta spriedumi (1925.). Pielikums. Tieslietu ministrijas izdevums Nr. 11/12 krājumā pie "Letas", Rīga, 1926.
- S. Rusmanis, I. Vīks, 1993. Kurzeme. Izdevniecība "Latvijas enciklopēdija". Rīga, 1993.
- Stavenhagen. W. S., Lange, G. G. Album kurländischer Ansichten. Mitau: Selbstverlag des Herausgebers, 1866.
- Valdības vēstnesis, 1923. Valsts zemes fondā ieskaitīto nekustamo īpašumu saraksts Nr.1. Valdības vēstnesis Nr.91, 02.05.1923.

Valdības vēstnesis, 1927. Ziņojumi. Valdības vēstnesis Nr.60,
16.03.1927.

Valdības vēstnesis, 1935. Tiesu sludinājumi. Valdības vēstnesis Nr.
140, 26.06.1935.

VLRTNK, 1985. Kuldīgas rajona ražošanas apvienība. Informatīvs
buklets.

Volanska Alise, 2008. Virkas muižiņa. Vēsture. Māksla.
Kurzemnieks 08.01.2008.

Volanska Alise, 2008. Virkas muižiņa. Krāči. Vēsture. Māksla.
Kurzemnieks 08.01.2008.

Volanska Alise, 2008. Jaunvirka. Kurzemnieks 19.02.2008.

Volanska Alise, 2003. Apdzisušās zvaigznes gaisma jeb Tīk, netīk-
jādara. Kurzemnieks 14.08.2003.